

Alojz Medňanský

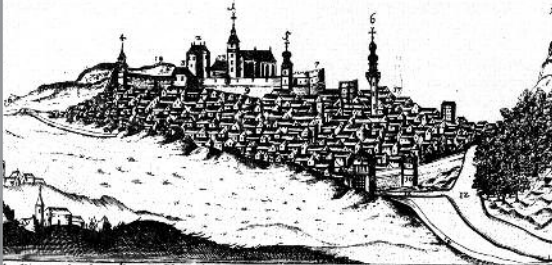

*Dávne povesti
o hradoch*

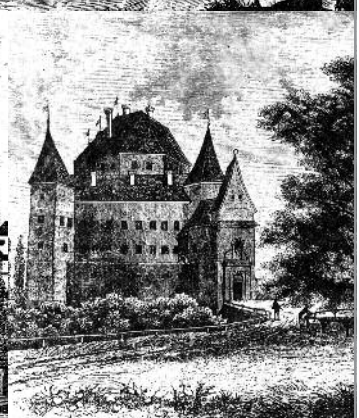
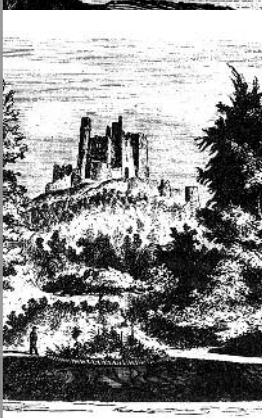

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

La Città gode nel Castello. 2. La Torre Alta con 4 campanili. 3. La Chiesa di S. Spirito. 4. La Chiesa di S. Giovanni. 5. La Chiesa di S. Maria. 6. La Chiesa di S. Andrea. 7. La Chiesa di S. Michele. 8. La Chiesa di S. Matteo. 9. La Chiesa di S. Pietro. 10. La Chiesa di S. Paolo. 11. La Chiesa di S. Luca. 12. La Chiesa di S. Marco. 13. La Chiesa di S. Tomaso. 14. La Chiesa di S. Valentino. 15. La Chiesa di S. Vitale. 16. La Chiesa di S. Modesto. 17. La Chiesa di S. Agostino. 18. La Chiesa di S. Nicola. 19. La Chiesa di S. Eusebio. 20. La Chiesa di S. Apollonia. 21. La Chiesa di S. Felice. 22. La Chiesa di S. Adelfo. 23. La Chiesa di S. Simeone. 24. La Chiesa di S. Giuda. 25. La Chiesa di S. Matia. 26. La Chiesa di S. Ippolito. 27. La Chiesa di S. Rufino. 28. La Chiesa di S. Damiano. 29. La Chiesa di S. Zeno. 30. La Chiesa di S. Felice. 31. La Chiesa di S. Gervasio. 32. La Chiesa di S. Prothasio. 33. La Chiesa di S. Pappo. 34. La Chiesa di S. Nicoletto. 35. La Chiesa di S. Ciriaco. 36. La Chiesa di S. Giuliano. 37. La Chiesa di S. Basilio. 38. La Chiesa di S. Costantino. 39. La Chiesa di S. Silvestro. 40. La Chiesa di S. Gregorio. 41. La Chiesa di S. Ambrogio. 42. La Chiesa di S. Carlo. 43. La Chiesa di S. Eusebio. 44. La Chiesa di S. Agostino. 45. La Chiesa di S. Nicola. 46. La Chiesa di S. Eusebio. 47. La Chiesa di S. Agostino. 48. La Chiesa di S. Nicola. 49. La Chiesa di S. Eusebio. 50. La Chiesa di S. Agostino. 51. La Chiesa di S. Nicola. 52. La Chiesa di S. Eusebio. 53. La Chiesa di S. Agostino. 54. La Chiesa di S. Nicola. 55. La Chiesa di S. Eusebio. 56. La Chiesa di S. Agostino. 57. La Chiesa di S. Nicola. 58. La Chiesa di S. Eusebio. 59. La Chiesa di S. Agostino. 60. La Chiesa di S. Nicola. 61. La Chiesa di S. Eusebio. 62. La Chiesa di S. Agostino. 63. La Chiesa di S. Nicola. 64. La Chiesa di S. Eusebio. 65. La Chiesa di S. Agostino. 66. La Chiesa di S. Nicola. 67. La Chiesa di S. Eusebio. 68. La Chiesa di S. Agostino. 69. La Chiesa di S. Nicola. 70. La Chiesa di S. Eusebio. 71. La Chiesa di S. Agostino. 72. La Chiesa di S. Nicola. 73. La Chiesa di S. Eusebio. 74. La Chiesa di S. Agostino. 75. La Chiesa di S. Nicola. 76. La Chiesa di S. Eusebio. 77. La Chiesa di S. Agostino. 78. La Chiesa di S. Nicola. 79. La Chiesa di S. Eusebio. 80. La Chiesa di S. Agostino. 81. La Chiesa di S. Nicola. 82. La Chiesa di S. Eusebio. 83. La Chiesa di S. Agostino. 84. La Chiesa di S. Nicola. 85. La Chiesa di S. Eusebio. 86. La Chiesa di S. Agostino. 87. La Chiesa di S. Nicola. 88. La Chiesa di S. Eusebio. 89. La Chiesa di S. Agostino. 90. La Chiesa di S. Nicola. 91. La Chiesa di S. Eusebio. 92. La Chiesa di S. Agostino. 93. La Chiesa di S. Nicola. 94. La Chiesa di S. Eusebio. 95. La Chiesa di S. Agostino. 96. La Chiesa di S. Nicola. 97. La Chiesa di S. Eusebio. 98. La Chiesa di S. Agostino. 99. La Chiesa di S. Nicola. 100. La Chiesa di S. Eusebio.

Alojz Medňanský

*Dávne povesti
o hradoch*

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Translation © Hana Ferková – dedičia 1974, 1982, 1995, 2005
Epilogue © Miloš Ferko 2005
Cover design © Anna Chovanová 2005
© Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o., Bratislava
e-mail: vsss@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou podporou
Ministerstva kultúry SR

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV
spol. s r. o.

Alojz Medňanský: Dávne povesti o hradoch
Z nemeckého originálu Erzählungen, Sagen und Legenden aus Ungarns Vorzeit
von Alois Freiherrn von Mednyanszky, bei Konrad Adolph Hartleben,
Pesth 1829 preložila Hana Ferková
Doslov napísal Miloš Ferko
Zodpovedná redaktorka Ingrid Skalická
Ilustrácie z fondov Univerzitetnej knižnice v Bratislave
Obálku s použitím ilustrácie graficky spracovala Anna Chovanová
Sadzba Anna Chovanová
Tlač AZ Print
Vydanie štvrté, vo Vydavateľstve Spolku slovenských spisovateľov prvé
Printed in Slovakia

ISBN 80-8061-202-1

Predhovor

Nie všetky, ale väčšinu týchto poviedok čitatelia poznajú z vreckového vydania vlastivedy, ktorú som vydal spoločne so slobodným pánom von Hormayrom, z časopisov *Hesperus* a *Archív geografie, histórie, štátovedy a vojenstva*, ako aj z mojej knihy *Malebná cesta dolu Váhom*. Nikdy by mi nebolo zišlo na um ešte raz ich predkladať čitateľskej verejnosti, keby som z viacerých strán nebol počul vysloviť želanie, aby sa všetko, čo je roztratené v toľkých aj drahých a sčasti celkom rozobraných dielach, našlo pokoje v jednom či dvoch zväzkoch. Vôbec nemám v úmysle pripisovať toto želanie vybaveniu, ktoré robí výplody ducha plných spisovateľov príťažlivými, hoci poskytujú len chvíľkový príjemný dojem, lebo si nechcem zatajovať, koľko ešte týmto poviedkam chýba do dokonalosti. Pripisujem ho skôr zo dňa na deň rastúcemu, čoraz nadšenejšiemu záujmu o deje a predmety týkajúce sa vlasti, podnietenému obrazmi minulosti, aj keď nemotorný štetec pokrivkáva za dovŕšeným dielom estetických tvarov. V tomto ohľade nie je bezvýsledné úsilie slobodného pána von Hormayra, ktorý sa už dvadsať rokov horlivo usiluje o spojenie výtvarného a slovenského umenia s dejinami vlasti, a aj ja som sa o to veľmi zasadzoval. Viaceré z týchto poviedok poskytli námet a podnietili vznik cenných básnických výtvorov – balád, eposov či drám – a dočkali sa uznania. Tým sa ich určenie splnilo, bolo by však dobre, keby si aj výtvarné umenie vyvolilo to ideálne, čomu by stvoriteľskou rukou dalo názornú existenciu podľa týchto alebo podobných vyobrazení s historickou osnovou.

Dovoľte mi preto, aby som jedine s týmto zámerom zhrnul a znovu zverejnil známe, no roztratené povesti. Možno sa stanú podnetom, ktorý v láskavých rukách talentovaných mužov dozrie a prinesie vlasti skvostné kvety a plody. Tento verejne vyslovený úmysel je zároveň mojím vrúcnyim želaním. Kiež sa vlasteneckým zmýšľaním podnietený splní, rozšíri a upevní.

Autor

Rozvadení bratia

Mocný, slávny a obávaný bol v pätnástom storočí rod rytierov z Podmaníc. V bázni a strachu držali nielen Považie, kde mali svoje sídlo, ale aj susednú Moravu a Sliezske, kam často podnikali lúpežné výpravy. Vlastnili veľa hradov vybudovaných na najvyšších vrcholoch Karpát, ktoré sa v severnej časti Trenčianskej stolice už mocne dvíhajú do výšav. Podaktoré im prináležali podľa rodového práva, no väčšinu z nich násilím uchvátili právoplatným majiteľom. Romy zrúcaných pevností, podobné orlím hniezdam, hrozivo čnejú ponad vysoké vrcholce hôr, no obdiv nad odvážnym ľudským dielom čoskoro vystrieda hrôza, ktorú nevoľky vzbudia spomienky na ne jeden zločin spáchaný v týchto múroch.

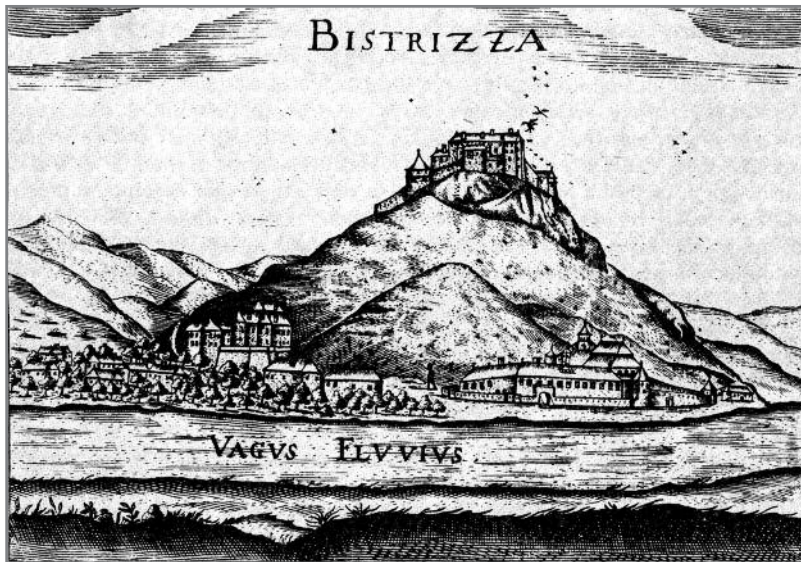
Rytierom popri rozsiahlych majetkoch nechýbali ani vazali a v časoch všeobecnej záľuby v zbojstvách ani spoločníci. Ich výčiny sa tak neobmedzovali iba na malé zlodejské kúsky, ale podobali sa riadnym vojenským výpravám. Tak roku 1466 tiahol Blažej Podmanický s Bielkom z Lednice na Moravu, vyplienil a spálil kláštor vo Vizoviciach, spustošil celé okolie a vyčíňal tak strašne, že súčasníkmi i potomstvom zaznávaný kráľ Juraj Poděbradský vlastnoručne napísal list svojmu zaťovi, veľkému Korvínovi, a žiadal ho o pomoc, hoci krátko predtým Matúš Sternberg a Heinrich Lipa, hlavný maršal Čiech, podnikol podobnú lúpežnú výpravu do Uhorska.

V domácej histórii sa však oveľa väčší preslávili vnuci tohto Blažeja, bratia Ján a Rafael Podmanickovci. Toto obdobie, pre Uhorsko navždy poľutovaniahodné, veľmi žičilo ich násilenským. Bolo síce opakom „bezcisárskych čias“, ktoré tak neopakovateľne ospieval nesmrteľný Schiller, no aj ono sa vyznačovalo hroznými pomermi.

Uhorsko nebolo bez kráľa, ba čo viac, malo dvoch kráľov, predsa však „nebolo sudcu na zemi“. Ferdinanda I. pritláčal mocný Zápoľský a jeho strašní spojenci Turci, nemohol teda čeliť rozvratu a nečestným výčinom stúpcov obidvoch strán, lebo kým obaja králi bojovali o korunu, stúpcenci pod zámienkou, že bránia práva svojich panovníkov, pokojného občana načisto priviedli na mizinu.

Bratia Podmanickovci neslýchane využívali tieto bezprávné časy. Naostatok

Považský hrad – v 16. stor. obávané sídlo lúpežných rytierov z Podmaníc

si podrobili celé horné Považie, pomenovali ho Žilinskou stolicou a opanovali ho bezuzdnou svojvôľou. Proti utláčateľom sa ozývali hlasité ponosy a kráľ poslal bratom viacero výstražných listín, až napokon, keď nedosiahol nápravu, roku 1542 uvrhol na nich kliatbu. Ani tak sa však nič nezmenilo. Chýbala moc, ktorá by rozkazom bola dala potrebný dôraz, a bratia, ustavične úzko spriaznení, ďalej odolávali každému útoku.

Náhoda napokon spôsobilá, že sa prudko pohádali, na život a na smrť rozhnevali a roku 1545 sa museli podvoliť kráľovskej moci. Stalo sa to takto:

Sedeli si raz bratia vo svojom Považskom hrade. Vonku sa už ohlasovalo drsnejšie počasie, keď sa výpady robia ťažšie, nuž sa rozhodli, že rýchlo podniknú jednu výpravu a tým pre ten rok skončia. Ján mal ešte navštíviť susednú Moravu, Rafael Sliezsko. Sotva plán ukuli, už o ňom vedeli vazali a spojenci, ktorí potom všetkým kumpánom v obidvoch provinciách oznámili, že rytieri čoskoro prídu a priateľsky ich pozývajú. Všetko sa pripravilo za niekoľko dní. Bratia si pri hradnej bráne rozdelili mužstvo a každý sa vydal na cestu so svojím sprievodom.

Šťastie často prisluguje neprávnosti a na tejto výprave sa výnimočne usmialo na Rafaela. Neďaleko Jablunkovského priesmyku natrafil na koč, chránený ozbrojenými rytiermi. Cestoval v ňom pán Juraj z Lasinkovic, starý, vážený sliezsky pán, a jeho dcéra Hedviga.

Rota nášho lúpežného rytiera koč prepadla, veď na násilie boli vždy pripravení a využili každú príležitosť, ktorá sľubovala výnosný úlovok. Sluhovia statočne bránili svojho pána, ba aj pán Juraj napriek vysokému veku tasil meč. Útočníkov

však bolo priveľa a pána z Lasinkovic ťažko poranili. V bezvedomí klesol na zem, rytieri premohli obrancov a vyvliekli z koča Hedvigu, ktorá od hrôzy zamdlela.

Rytier Rafael nikdy nepoznal nežnejšie city, no pri pohľade na krásne dievča v ňom odrazu skrsla mocná náklonnosť a nevedel sa jej ubrániť. Kým jeho spoločníci plienili, on sa stoj čo stoj usiloval dievča vzkriesiť a napokon sa mu to horko-ťažko podarilo. Hedviga otvorila oči, no keď videla, že otec je mŕtvy a ona v rukách zbojníkov, zhrozene vykričkla. Rytier však nedbal na jej slzy, prinútil ju nasadnúť na voľného koňa a uháňal s ňou do svojho skalného hniezda. Dorazil na miesto ešte v tú noc. Zajatkyni dali síce jednu z najlepších izieb, ale starostlivo ju zamkli. Kľúč opatroval sám hradný pán.

Ranený nešťastník zatiaľ precitol z mdlôb. Nahý, načisto zúbožený sa s námahou privliekol k najbližšej chatrči a úpenlivo prosil o pomoc. Dlhú chvíľu k nemu neprichádzal, lebo strach a hrôza pred vyčíňajúcim vojskom, ktoré sa hnalo krajom, zaplašili ľudí do najskrytejších kútov obydlija. Keď sa napokon presvedčili, že sa nariekajúceho nemajú čo báť, napochytre ho obviazali a zaodeli. K príbuzným vypravili posla so správou, aká nehoda stihla starého pána, a s odkazom, aby žiadali pomoc zo susedného Těšína. Onedlho pricválal syn, udatný mladík, ktorého sa zvesť nesmierne dotkla. Dal previezť chorého otca do mesta a prisahal, že nebude mať pokoj, kým sestru neoslobodí a príkorie krvavo nepomstí.

Zbojník Hedvigu starostlivo strážil. Iba jedna starena mohla v určený čas do izby vstúpiť a dievča v najnutnejšom obslúžiť. Hneď nato izbu pevne zamkli, no tým slobodnejšie narábala s kľúčom rytier. Krásna zajatkyňa sa mu hrdinsky vzpíerala, to však iba stupňovalo jeho vášeň až do nepríčetnosti. Čoraz naliehavejšie jej núkal svoju lásku, ale márne. Rytierovo srdce, rozpoltené nehou a zúrivosťou, nevedelo sa rozhodnúť. Hneď chcel násilím získať, čo nedosiahol úpenlivou prosbou, hneď zasa dúfal, že sa dievčaťu zapáči vytrvalosťou a Hedviga bude opätovať jeho lásku. Dokonca uvažoval aj o tom, že sa s ňou ožení, hoci vedel, že ho brat i všetci kumpáni vysmejú, a to by nebol zniesol. Lomcovali ním najprotichodnejšie vášne, bol rozladený a skleslý, ani sám dobre nevedel, čo chce. V takomto stave ho zastihol brat, ktorý sa vrátil z výpravy na Moravu.

Vtiahol do hradu ako zvyčajne s jasavým, radostným krikom, ale nik ho nevítal. Mrzutý, nevrľý Rafael len ťažko skrýval nevôľu nútenou prívetivosťou. Ján sa neobvyklému bratovmu správaniu veľmi čudoval. Keď Rafael na všetky jeho otázky len stroho odpovedal, surovo zakliadol a pobral sa do svojho príbytku. Tu mu jeden zbrojnoš nadštrkol, že od výpravy do Sliezska, odkedy je na hrade zajatá dievča, nie je s pánom všetko v poriadku.

Ján sa s hlasitým smiechom vrátil k bratovi, že si z jeho rozneženého srdca surovo utiahne. Rafael si však výsmech vážne vyprosila a vyhrážal sa, že zabudne na bratskú svornosť, ak by doňho na tomto citlivom mieste ešte dobiedzal. Bratova čudná reč Jána celkom zmiatla a nadsťol. Rád by bol videl dievča, ktorého pôvab tak zmenil jeho brata, inokedy takého tvrdého, a zvedavosť napokon pre-

mohla všetky jeho ostatné pocity. Keď mu Rafael úporne bránil vojsť k zajatkyni, surovo sa pohádali. Ján sa dovoľával spoločného vlastníctva každej koristi, čiže aj na dievča má neodškriepiteľné právo. Rafael však chcel v tomto prípade urobiť výnimku. Nik nechcel ustúpiť. Dohadovali sa čoraz útočnejšie a zatrpknutejšie, ba Ján tasil aj meč, aby podľa mravov tých čias pridal svojim dôvodom chýbajúci dôkaz, vtom však pribehli druhovia a rozhnevaných bratov oddelili.

Odmietnutý rytier strašne zúrilo. Nevedeli ho utešiť ani plné džbány, ani dohováranie priateľov. Keď neskôr ušľachtilý vínný mok začal na spoločnosť účinkovať, rázne vstal, lebo sa pevne rozhodol, že brata prinúti podvoliť sa podobrotky či pozlotky.

Rafael sa mylne domnieval, že brata zdržia opití kamaráti, a znovu sa zakrádal k nešťastnej Hedvige, aby na ňu naliehal prosbami a návrhmi. Ján ani dobre nevedel, kam brat šiel, náhlil sa za ním a rýchlo vkročil do izby, kde bývala zajatkyňa. Rafael sa hneval, že ho ktosi tak neprihodne ruší, a keď vo vstupujúcom spoznal brata, strašne sa rozzúrilo. Načisto stratil rozvahu, mocne udrel protivníka pästou do hrude a chcel ho zaškrtiť. Nemenej mocný Ján však chmatol zúrivca a už sa obaja kľbčili a zo všetkých síl sa usilovali jeden druhého premôcť. V pevnom objatí spadli na zem a znovu sa hlava-nehlava začali mlátiť. Hedvigu vydesil vražedný výjav, jej krik sa ako ozvena niesol popod hradné klenby. Keď pribehli ľudia a zbadali na zemi pánov, ako urputne zápasia, len s námahou sa im podarilo uvoľniť ich mocne zakliesnené ruky. Potom ich prskajúcich od zúrivosťi a napoly zamdletých zanesli každého do jeho izby.

Až teraz zbýkla medzi bratmi smrteľná nevraživosť. Keď raz prepukne prudká vášeň, prekročí všetky medze. Už nenačúva hlasu zmierlivosti, len krv, čo aj bratská krv, upokojí rozbúrenú myseľ. Sotva svitlo ráno, poslal Ján bratovi rukavicu s výzvou o tri dni bojovať na život a na smrť.

„Povedzte rytierovi,“ odvetil Rafael, „že jeho posolstvo predišlo moje. Bol by ho dostal o hodinu neskôr. Odklad troch dní však neprijímam. Nech meč rozhodne medzi nami ešte dnes – a hneď!“

Hostia sa už vychystali na odchod a teraz sa s hrôzou dozvedeli, čo bratia zamýšľajú. Ak sa vodcovia takto kynozia, všetky ich plány sú v troskách. Len pod ich záštitou dosiaľ beztretno rabovali a spokojne, v hojnosti žili na úkor iných. Teraz im hrozilo, že sa všetko skončí, že sa zobudí driemajúca spravodlivosť a bude požadovať účty za toľkú preliatu krv. Celá ich budúcnosť závisela od pochybnej škriepky pre akési dievča. Všetko dôkladne zvažovali a nezabudli pritom na nič, čo by bratov zmierilo pokojnou cestou. Dlho sa márne o to usilovali, až napokon zapôsoobil dôvod, že len vďaka jednotnosti mohli teraz vzdorovať kľatbe, ktorú na nich uvrhol kráľ. Ak budú nesvorní, ľahko sa môže stať, že nepriatelia znovu podniknú všetko, aby rytiera, ktorý zostane nažive, premohli. Ako by len triumfovali, keby mocní, dosiaľ neporazení rytieri z Podmaníc kántrili jeden druhého a keby nebudaj zostali na bojisku. Dievča nech radšej samo rozhodne, komu chce patriť.

Súperi po dlhých rečiach pristali. Aspoň naoko sa pomerili a dali zavolať Hedvigu, aby si jedného z nich vyvolila. Ťažko vykúpený mier bol však znovu ohrozený, lebo zajatkyňa s tým nechcela súhlasiť. Nedbala na sľuby a vyhrážky a žiadala, aby ju prepustili na slobodu. Už-už sa zdalo, že spor sa dostane na predošlý bod, keď jeden zo sprostredkovateľov navrhol, aby sa vlastník dievčaťa určil žrebom. Myšlienka sa všetkým zapáčila. Priniesli kocky – a šťastie žičilo Jánovi. So zarytou zlobou hľadá Rafael, ako mu berú krásnu korisť, a v duchu spriada lesť. Brat zatiaľ oznamuje neveste, ako rozhodol osud, a určuje deň sobáša. Pramálo pritom dbá na vzdor a úpenlivé prosby dievčaťa.

Niekoľko dní sa minulo prípravami na svadbu, keď vtom zvedovia priniesli zvesť, že oboch budatínskych pánov, Jána a Juraja Suňogovcov, povolali na cisársky dvor a že sa tam vypravili s početným sprievodom. V Budatíne ostala len hŕstka mužov.

Rytieri z Podmaníc si už dávno brúsili zuby na tento zámok. Ležal tesne pri Váhu, priamo oproti žilinskému trhu, takže by mohli vládnuť nad riekou a od okoloidúcich vyberať mýto. Okrem toho to bol jediný pevný bod na celom hornom Považí, ktorý im ešte nepodliehal.

Teraz sa im naskytna možnosť zmocniť sa ho, alebo, ako sa tomu v prejemnej reči našich osvietenských čias hovorí, zaokrúhliť si majetok. Bratia sa rozhodli, že na zámok zaútočia, a už aj sa chystali na odchod, lebo čo sa malo stať, muselo sa stať rýchlo, skôr než by majitelia mohli prísť na pomoc.

Bola to vytúžená príležitosť aj pre Rafaela. Rytier sa hneď rozhodol, že ju využije a uvoľní priechod skrytej zlobe. Na výpravu sa síce vybral spolu s bratom, aby unikol podozreniu, po niekoľkých hodinách cesty však predstieral nevoľnosť, ktorá sa ustavične zhoršovala. Onedlho, aspoň naoko, prepukla tak prudko, že sa sotva držal v sedle, a sám Ján mu radil, aby sa dal dopraviť na hrad. A práve po tom túžil úlisný Rafael, hoci sa tváril, že sa len v tvrdzi a nerád podriaďuje bratovým príkazom. V sprievode dvoch zbrojnošov sa dotrmácal domov a chystal sa vykonať, čo si zaumienil.

Hedviga sa odchodu rytierov úprimne tešila. Rozmýšľala, ako sa dostať na slobodu, a prišla na to, že svoj zámer môže uskutočniť iba – Isťou. Začala sa prívetivejšie správať k starkej, ktorá ju obsluhovala, a počúvala chválospevy, aké šťastie ju čaká po boku rytiera Jána. Keď sa jej zdalo, že už môže postúpiť o krôčik ďalej, vyľakal ju Rafaelov príchod a prekazil jej úmysel.

Teraz sa rytier rozhodol ísť do krajnosti, zbytočne však strácal čas prosbami, hoci do nich vkladal celé svoje rečnícke umenie. Keď videl, že sa usiluje márne, chcel siahnúť po násilí. Ustráchaná dievčina sa chytro spamätala a vyhrážala sa, že ju snúbenec, len čo sa vráti domov, strašne pomstí. Tu sa prudká vášeň zaslepeného rytiera zmenila na nenávisť a posadnutý žiarlivosťou sa hroznou prísahou zaveril, že ak Hedviga nebude patriť jemu, nedostane ju ani brat. Rafael si našiel dôverníka a rozhodol, že nešťastníci podajú jed. Smrť jej naveky zatvorí ústa, nezradí, čo

sa prihodilo, a ohrdenú lásku stihne pomsta. Hedviga to mala urobiť akoby z vlastnej vôle. Starena by pred bratom dosvedčila a ubezpečila ho, ako často počula zajatkyňu vravieť, že radšej zomrie, než by sa mala vydať za rytiera Jána.

Zradca skryl svoj temný úmysel pod masku falošného priateľstva a pozval nevinnú obeť na osudnú večeru. Smrtiaci nápoj už stál na stole. Rafael práve pokrytecky ľutoval, čo sa stalo, prosil dievča, aby pred bratom o všetkom pomlčalo, a sľuboval, že nabudúce sa bude krotiť. Už dvíhal čašu na srdečné zmiernenie, no v tom zadunel výstrel. Bolo to vo chvíli, keď úbohá oklamaná Hedviga dvíhala nešťastnú nádobu k perám. Zo strážnej veže hrozivo zaznel hlas rohu a bledý, vynáčený sluha sa vrátil dnu so správou, že neznámy nepriateľ mohutne zaútočil na hrad. Nešťastnej obeti vypadla čaša s jedom z ruky a rytier sa vrhol k dverám proti útočníkom. Po bratovom odchode sa však mužstvo oslabilo, núdzovo vyzbrojení obrancovia, ktorých vyľakal nečakaný nočný prepad, ani dlho nekládli odpor. Obliehatelia dobyli múry na západnej strane, Rafael sa žičlivou tmou prebil k bráne a utiekol; nič iné ani nemohol urobiť.

Dievča počas strašného hluku kľáčalo na kolenách a prosilo o pomoc nebesá. Zrazu sa otvorili dvere a brat sa jej radostne vrhol do náručia. Urobil všetko, aby získal pomoc priateľov. Pošťastilo sa mu zhromaždiť hŕstku odvážnych mládenčov odhodlaných zachrániť jeho milovanú sestru. Aby svoj zámer čo najlepšie utajil a nezbudil podozrenie, družinu najprv rozpustil. Až v určený deň po jednom prichádzali na miesto zrazu, od Považskej Bystrice vzdialené na hodinu cesty. Za súmraku sa potom so sekerami, útočnými rebríkmi, lanami a ľahkou zbrojou tíško prikrádali k hradu. Zaútočili naň a dobyli ho zo západnej strany, ktorou sa spájal s iným vrchom.

Na úsvite víťazi odtiahli. Vzali si, čo sa vziať dalo, zvyšok spustošili a hniezdo podpálili.

Útok na pevnosť Budatín sa podaril. Rytier Ján dlho do noci oslavoval víťazstvo plnými džbánmi z plnej pivnice. Prebudenie bolo veľmi nepríjemné – Rafael prišiel so správou, že svoj hrad stratili. Bratia potom spolu s mužstvom rýchlo nasadli na kone, aby si vybojovali svoje vlastníctvo, našli však len holé a vypálené múry. Bez odporu vtiahli dnu – na hŕby popola. Chýbala nielen krásna zajatkyňa, ale aj kadečo z ich nazbieraných pokladov.

Čo sa stalo, to sa neodstane. Bratia všetko dobre uvážili a rozhodli sa, že najlepšie bude, ak hrad opravia a budú ako predtým ďalej spolu bývať. Starý vzťah sa však už medzi nimi neobnovil, vzájomná dôvera sa oslabilá a skrytý hnev, ktorý niekedy mimovoľne prepukával, vnášal medzi nich čoraz väčší chlad. Nemohli dúfať, že sa s otrasenou mocou udržia tak dlho ako doteraz, a rozhodli sa podriadiť kráľovi. Kráľ roku 1545 kľiatbu na pánov z Podmaníc zrušil a udelil im kráľovskú milosť.

Ani jeden z bratov sa neoženil, a tak nimi vyhasol rod rytierov z Podmaníc. Ich rozsiahle majetky prešli do rúk iných zaslúžilých mužov a zväčša podnes zostali vlastníctvom ich potomkov.

Havrania skala

V rade kopcov, ktoré tvoria začiatok Karpát, na hranici Prešporskej a Nitrianskej stolice dvíha sa do značnej výšky vrch Veterník. Doďaleka sa rozhlíada Považím, ktoré sa tu už roztvára v šírú rovinu, a často priťahuje pohľady obyvateľov doliny, lebo si ho ako proroka počasia veľmi vážia. Ak aj jeho predpoveď dakedy sklame, nemenej často sa splní, a tak jeho hodnovernosť tvrdošijne uznávajú mnohí, ktorí túžobne hľadajú čo aj do celkom blízkej budúcnosti. Na desať nesplnených predpovedí sa zabudne, ak sa náhodou splní jedna, a preto sa každému veštcovi verí.

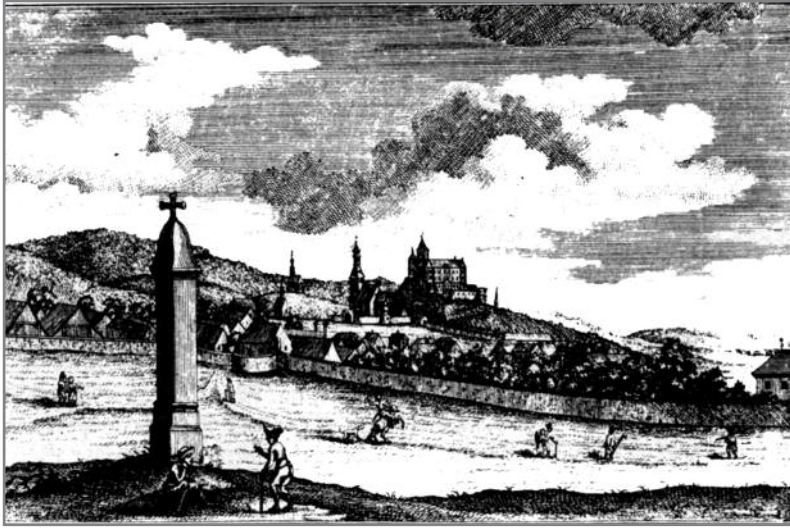
Vrch však nielen predpovedá počasie, či dobre alebo zle. Po večeroch, keď sa už nič nerobí, rozpráva si ľud veľa príbehov o udalostiach, ktoré sa na vrchu za dávnych čias stali a dosiaľ sa po nich tu i tam uchovali stopy a tajuplné znamenia. Každý tu pozná, najmä poľovníci a drevorubači, ktorí sa na vrchu často zdržiavajú, Havranu skalu, veľký ako stôl plochý kamenný balvan, vyčnievajúci uprostred trávinatej pôdy, ktorý mnohým ľuďom poskytol pod výstupkom útulok, keď ich zrazu prepadla búrka. Na tomto mieste vraj vídať čosi neobyčajné.

Keď je mesiac v nove, vždy sa na skale v desivú polnoc zhromaždí krdel havranov, ktoré sa sem zlietavajú zo všetkých končín sveta. Dohovárajú sa, poletujú a vykračujú si, kľbčia sa a škriepia v nesmiernom hluku a virvare, až zaznie prenikavý výkrik a prehluší všetko ostatné. Ihneď zavládne tíš a o chvíľočku sa krdel rozprúchne na všetky strany. Vtom sa zjaví ženská postava zahalená voľne vejúcim rúchom. Odhrnie si povievajúci závoj, túžobne hľadá k vzdialenému východu a pomaly vystiera k nemu ramená. Z bledých pier nato trikrát zaznie bolestný, z hlbín rozrušenej hrude prameniacci vzdych. Závoj klesá a zjav sa rozplýva v ľahkú rannú hmlu.

Povesť hovorí, čo úkaz znamená a čo ho zapríčinilo.

Začiatkom minulého storočia tieto končiny dlho a ťažko gniavila posledná rákociovska vojna a Smolenický hrad na úpäti Veterníka obsadili cisárske oddie-

*Smolenický hrad (postavený v 15. stor.);
tu vzklíčila láska medzi zajatým plukovníkom Očkaiom a krásnou Ilkou.*

ly. Majiteľ ich dobrovoľne prijal, lebo chcel posilniť vlastné mužstvo. Sám bol veľmi zaneprázdnený verejnou službou a viazaný na miesto svojho úradu, takže sa v hrade zdržiaval len zriedka. V pánovom mene tu vládol statočný kastelán, ktorý sa za dlhé roky osvedčil ako verný služobník. Aj teraz Elevénymu zverili starosť o kraj a ľudí, ktorí patrili k hradu, ako aj o samu pevnosť. Najprv však zaobstarali pred blížiacou sa pohromou všetko najnutnejšie pre prípad, že by nepriateľ hrad obliehal.

Ukázalo sa, že táto predvídavosť nebola márna, lebo vojna sa neuveriteľne rýchlo šírila aj do týchto končín, hoci vznikla na severnej hranici ríše. Smolenický hrad nepatril k významnejším hradom, no svojou polohou sa teraz stal dôležitým a priateľ či nepriateľ si ho musel všimnúť. Len ten sa mohol pokladať za pána dôležitého spoja vedúceho cez Biele pohorie na Moravu, kto sa nemusel obávať, že by ho znepokojovala hradná posádka. Táto okolnosť neušla ani Rákociho hlavnému veliteľovi Berčénimu, a preto pod velením Ladislava Očkaiho poslal proti hradu dosť veľký vojenský oddiel s rozkazom, aby sa zmocnil pevnosti a priechodu cez pohorie.

Elevény už zďaleka videl, že sa evalom blížia nepriateľskí jazdci. Sotva sa zved vrátil a hlásil ich počet, dôvod návštevy a meno veliteľa oddielu, už pred hradnou bránou stál trubač a žiadal, aby sa vzdali. Ako sa dalo očakávať, udatný kastelán odmietol a Očkai sa rozhodol hrad obliehať. Mal však iba jazdecký pluk a obliehanie zlyhávalo. Dúfal, že hrad alebo prepadne, alebo ho získa kapituláciou. Keď sa mu to nepodarilo, ďalších pokusov sa vzdal. Uspokojil sa s tým, že

kým príde pechota a delostrelectvo, utáborí sa pred pevnosťou a s jednotlivými oddielmi bude do okolia robiť výpady.

Očkai potreboval na obliehanie výzbroj a mužstvo a naliehavo žiadal vojvodu o pomoc. Gróf Berčéni však sústreďoval sily na opevnenú Trnavu, z ktorej zamýšľal urobiť oporný bod svojich ďalších operácií. Nevyhnutne ju musel získať skôr, než z Prešporka pritiahne generál Heister s cisárskymi oddielmi, no obyvatelia medzitým zavreli mestské brány, obsadili bašty a hradby a chystali sa na tvrdošijný odpor. Čo sa Berčénimu nepodarilo dosiahnuť vyjednávania a sľubmi, o to sa chcel pokúsiť násilím, a na to potreboval všetku svoju tak či tak skromnú výzbroj. Keď vypukla vojna, pod Rákociho zástavami sa síce v krátkom čase zhromaždilo veľa povstalcov, no gróf jednako nemohol podniknúť nič významnejšie, kým mu Francúzsko neposlalo peniaze, zbrane a skúsených delostrelcov a inžinierov. Výzbroje a výstroja však nebolo nazvyš, lebo po doterajšom ťažení sa už veľa vecí nedalo upotrebiť, a čo našli v obsadených pevnostiach, s tým sotva mohli vydržať dlhšie. Berčéni sa teda musí spoliehať iba na to, čo má poruke, a preto, tak oznamoval Očkaiho poručík, ktorý sa vrátil z hlavného stanu, aby okrem niekoľkých ľahkých diel, ktoré im čoskoro pošlú, zatiaľ s väčšou pomocou nerátal.

Správa Očkaiho presvedčila, že obliehanie musí prerušiť, no ešte predtým chcel hrad v noci ticho prepadnúť, aby sa pokúsil aspoň o niečo a neodtiahol celkom bez slávy.

Elevény však bol na stráži a pohyb v tábore neušiel jeho pozornosti. A tak v noci, keď Očkai čo najtichšie pomocou rebríkov zaútočil v nádeji, že bezstarostných obrancov prekvapí, celá hradná posádka bola na nohách. Nazdal sa, že jeho plán niekto prezradil, zašiel však príďaleko, než aby teraz ľahko ustúpil a vystavil sa posmechu protivníka. Srdnatá myseľ ho poháňala vpred. V sprievode udatných druhov prvý prišiel na múry čelného predhradia a už-už sa chystal na víťazný pokrik, keď sa pod ďalšími vojakmi, ktorí liezli za ním, zlomil rebrík. Hradná posádka po zúrivom odpore premožla veliteľa i jeho druhov, strhla ich k zemi a útok odrazila. Očkaiho vojaci náhlivo ustupovali, ba čo viac, dali sa na útek.

Kastelán sa vzácnej koristi nesmierne zaradoval. Zdvorilo a šľachetne prijal zajatého plukovníka, s ktorým sa oddávna poznal. Stretával sa s ním u priateľov a susedov, kým ich nešťastná občianska vojna nepostavila proti sebe. Očkaiho opevnený kaštieľ Očkov, skrytý za kopcom a vzdialený na niekoľko hodín cesty, ležal na dohľad zo Smolenického hradu. Elevény prejavil zajatcovi úprimnú ľútosť, že sa s ním takto stretáva, no namiesto tesného väzenia mu núkal voľný pohyb po hrade, ak sa zaviazže čestným slovom, že sa nepokúsi o útek. Zápalistý bojovník sa podvolil len nerád, pevne dúfal, že výmenou alebo za výkupné ho prepustia a bude bojovať ďalej. Zlá vôňa ho však pomaly opúšťala, lebo kastelánova ľúbezná dcéra Ilka ostala pri stretnutí v otcovej komnate a jedla a zhovárala sa s nimi. Od tej chvíle sa Očkaimu zdalo, že zajatie bude prežívať ľahšie.

Tento udatný bojovník bol síce už niekoľko rokov vdovcom, no na svoj vek

priam prekvital. Mal výbornú povahu, akoby mu dobrotivá matka príroda dávala skvelé osvedčenie do života, a ako pekne vyzeral, také výnimočné vlastnosti mal aj ako muž. Bol oporou vojska, velil husárskemu pluku a jeho meno preslávilo nejeden odvážny čin. Každý sa ho obával a mal ho v úcte.

Šľachetný, hrdý muž cítil, že Ilka ho mocne priťahuje. Dievča v plnom pôvabe rozkvitajúcej mladosti verne nahrádzalo otcovi manželku, ktorú zavčasu stratil, a usilovne sa staralo o domácnosť. Zajatec sa netajil, ako vrúcne si želá, aby si Ilku získal. Aj na dievča pôsobili tisícere nepomenovateľné, no veľavýznamné maličkosti, ktorými jej plukovník prejavoval náklonnosť, a napokon sama vzdychajúc žialila, že taký udatný, príjemný muž je nepriateľským dôstojníkom.

Čo si však Ilka sotva priznala, to si s ľútosťou dosť často uvedomoval Elevelény, ale v celkom iných súvislostiach. Veľakrát sa na Očkaiho dlho prenikavo zahľadela a potom, akoby ho otcovsky napomínala, hovoril o nežičlivých časoch a ničivých následkoch občianskej vojny. Bolestne sa ho vraj dotýka, že toľko známych mužov, medzi nimi aj Ladislav, kráča pod zástavou, ktorá určite padne, no Očkai vášnivo a prchko obraňoval seba i svojich druhov. Dakedy sa muži ostro poškriepili, no vtedy sa Ilka postavila medzi nich a nežne a dobrotivo ich zmierovala. Jediným pohľadom, jediným slovom krotila mladého muža, odvážneho sťa lev, lebo sa jej oddal so všetkou silou zápalistej duše, i keď sa mu vyznanie lásky ešte neprekradlo cez ináč výrečné pery.

Správa o Očkaiho zajatí veľmi skormútila celé Rákociho vojsko. Hlavného veliteľa zastihla v najneprihodnejší čas, lebo tohto statočného a dosiaľ úspešného stúpenca si práve bol vyhladol na veľmi dôležitú úlohu. Ihneď začal vyjednávať, aby Očkaiho vymenili za vysokého cisárskeho dôstojníka, ale pokonávanie sa preťahovalo a Rákoci musel zveriť velenie inému. Napokon sa obe strany dohodli a Elevelény dostal rozkaz, aby zajatca so spoľahlivým sprievodom dopravil do Trnavy, kde sa mala výmena uskutočniť.

Očkai sa oslobodeniu tešil a vyhlasoval, že je šťastný, no ťažko mu bolo rozlúčiť sa s Ilkou. Dievča si až teraz, vo chvíli nadchádzajúcej rozlúčky, jasne uvedomilo, akým drahým sa jej stal tento nepriateľ, a ani plukovník nepripúšťal možnosť, aby odišiel a nevyjadril svoje city. Ešte v ten večer si našiel príležitosť a zrušennej Ilke, ktorá sa podvoľovala pominuteľnej chvíli, prezradil sladké tajomstvo svojho srdca. Radostne vzrušený jej šťastlivec prisahal neochvejnú vernosť a nehynúcu lásku. Sľuboval, že sa vráti, len čo sa skončí táto zlá vojna, poprosí otca o jej ruku a ako manželku si ju slávnostne privedie domov. Ako viditeľnú záruku svojho slova chcel Očkai Ilke darovať drahocenný prsteň.

Pri slove otec sa mu dievča zrazu vymanilo z náručia, modré oči zalial prúd slz a náhlilo sa k dverám.

„Kam ideš?“ zvolal zarazene muž a chytro jej zastúpil cestu.

„K otcovi,“ vzlykala Ilka, „on mi poradí, pomôže, nemám pred ním nijaké tajomstvo.“

„Ale len so mnou,“ vpadol jej Ladislav do reči, no vtom sa otvorili dvere a pred prekvapenou dvojicou stál Elevelény.

„Čo sa tu robí?“ spýtal sa prísne a čelo sa mu zatiahlo chmúrnymi vráskami. „Dúfam, že...“

„Nič, čo by ohrozilo vašu česť alebo česť vašej dcéry,“ odvetil Očkai rýchlo, „práve som hodlal ísť s touto spanilou dievčinou za vami a úpenlivo vás poprosiť o jej ruku a vaše požehnanie, lebo jej srdcom, dúfam, si môžem byť istý.“

„Ste chrabrý muž, pán plukovník,“ povedal Elevelény, „a v každom ohľade by ste mi boli vítaným zaťom, ale nikdy nedám svoju jediná dcéru nepriateľovi svojho pána a kráľa, aj keby to bol sám knieža. Ak však opustíte Rákociho zástavy, vymôžete si odpustenie korunovaného panovníka a šťastne sa vrátite z vojny, nech je Ilka vaša. Dám vám s ňou svoje požehnanie i všetok majetok.“

Úder hromu by nebol zaľúbencov prekvapil väčšmi než otcove nečakané slová. Plukovník márne namietal, že právo, za ktoré bojuje, nemá so srdcovými záležitosťami jednotlivca nič spoločné. On vraj v každom prípade vyčká koniec vojny a teraz si želá len prísľub svojho budúceho šťastia. Kastelán však zostal pevný a neoblomný. Súril rozlúčku, lebo ďalšie príehady by vraj boli zbytočné.

Ilka a Ladislav si potom už sotva stihli povedať, ako a kedy dajú jeden druhému o sebe vedieť a kde by sa mohli stretnúť. Najpríhodnejšia sa im videla neďaleká Havrania skala, ktorej pohostinná strecha sľubovala ochranu a úkryt. Poľnica však už pobádala na odchod a o chvíľu Ladislav a jeho sprievodcovia zmizli za obzorom.

Keď udatný plukovník znovu zavítal medzi bojových druhov a pozdravil sa so svojimi osirelými husármi, v tábore sa strhol radostný hurhaj. Všetci sa okolo neho zhrčili, prejavovali mu ľútosť nad jeho zajatím a tešili sa, o čo rezkejšie teraz všetko pôjde. A naozaj. Sotva prešlo pár dní, kým sa Očkai udomácnil, a už dostal rozkaz. Mal ísť na prieskum proti cisárskemu generálovi Ričanovi, ktorý tiahol cez Karpaty od Senice. Nepriateľ postupoval opatrne, pomaly, bol však oveľa mocnejší, než predpokladali, a Očkai žiadal posilu. Medzitým dal urobiť zásek a opevnil sa za ním na Čertovej brázde, najvyššom bode horského príchodu, ktorý sa tak volá dodnes.

Cesta ho viedla do blízkosti milej, no mohol k nej iba vysielat túžobné pohľady. Keď však tak či tak nemohol nič podniknúť, kým neprídu väčšie vojenské oddiely, viac už nevzdoroval prudkému búšeniu srdca a dal Ilke vedieť, že na druhý večer ju čaká pri Havranej skale. Prišla, prekypujúc láskou, ale aj zármutkom, lebo otec pevne a nezvratne trval na svojom. Dobre vraj pozná jeho povahu a vie, že ho od jeho úmyslu nič neodradí. Zaľúbenci sa navzájom utešovali, ako vedeli, a napokon sa s ťažkým srdcom rozlúčili.

Plukovník sa čoskoro ocitol na čele vojenskej sily, s ktorou sa odvážil zo svojich opevnení zaútočiť. Denne prichádzalo k šarvátkam, ktorými Ričana ustavične znepokojovali a zneprijemňovali mu život, najmä keď im to terén vynikajúco

umožňoval. Zdržiavali cisárskych, takže sa nemohli podľa rozkazu spojiť s hlavnou armádou. Ričan sa napokon rozhodol, že si prechod vynúti, a tiahol so všetkými oddielmi proti záseku. Očkai sa o jeho zámere dozvedel a kládol útočníkovi len slabý odpor, časť vojska však poslal po neschodných chodníkoch nepriateľovi do tyla.

Pomaly, no odhodlane postupovali cisárski vpred a zatlačali ľahké oddiely, ktoré ich obkolesovali. Keď však v úzkej rokline dorazili na vyhliadnuté miesto, odrazu sa les pohol, akoby bol každý strom ožil. Strhol sa boj, a hoci zápoliace mužstvá nemohli náležite rozostaviť, útočníci i obrancovia bojovali úporne. Ričan čoskoro zistil, že je v zlej situácii, najmä keď nemohol svoje jednotky dôkladne využiť, dal preto rozkaz na ústup, aby nepriateľa vlákal na voľné priestranstvo. Vtom mu za chrbtom zaznel útočný pokrik, vo vojsku vznikol chaos, onedlho sa všetci dali na útek a strhli aj vojvodu. Len horko-ťažko sa mu pri dedine Jablonica podarilo sústrediť časť mužstva. Dlho potom nevládal vzdorovať útoku nepriateľa opojeného víťazstvom. Keď ho neskôr zranila guľka a spadol z koňa, neodvolateľne sa rozhodlo aj o osude dňa. Očkai cisársky útvar rozdrvil, rozohnal a veliteľa s veľkou časťou vojakov zajal. Jeho víťazstvo bolo oslnivé a úplné.

Menej priaznivo sa však vyvíjali udalosti v Rákociho armáde. Vo vojenských operáciách sa prejavila neistota a nejednotnosť spôsobené roztržkou medzi hlavnými veliteľmi Berčénim a Forgáčom. Vznikla už skôr, ale až teraz sa veľmi vyostřila a neskôr podstatne prispela k neúspechu celého odboja. Generál Heister medzitým pritiahol od Prešporka, oslobodil obsadenú Trnavu a chystal sa na rozhodujúci boj. Nechcel vojsko oslabovať, preto sa do menších bitiek nepúšťal, ani neodveľoval jednotlivé oddiely.

Očkai dúfal, že po vynikajúcom vojenskom čine ho na hlavnom veliteľstve skvele prijmu. Bolesne a s predtuchou nežičlivej budúcnosti však zistil, že sa celej armády zmocnil duch straníctva, a pretože sa nechcel prikloniť ani k jednému z oboch rivalov, ani on nedostal za svoje zásluhy také uznanie, s akým rátal.

Veľmi ho to rozladilo a vážne sa zamýšľal nad ďalším vývojom, keď vtom na vojvodcov rozkaz zvolali vojenskú poradu. Pravdepodobne si ju vynútilo Heisterovo hrozivé postavenie a nepriaznivé chýry, že viacerí vážení páni odstúpili z ich tábora. Zápalisté prejavy vojenských pohľadárov, ktorí sa tu predsa zišli s veľkým cieľom, a málo súladu v ich zámeroch naladilo Očkaiho ešte pochmurnejšie. V duchu sa čoraz väčšmi presviedčal, že nešťastná roztržka sa neskončí dobre. Velitelia sa napokon dohodli, že zmenia postavenie armády. Treba vraj opevniť Karpaty, pričom pravý breh Váhu, kde je po Očkaiho víťazstve voľný priechod, by poslúžil v prípade, že by sa tento ťah skončil neúspechom. Spomenulo sa, pravdaže aj to, že v tyle tohto postavenia nemôžu nechať nijakého, ani slabého, nepriateľa a Smolenice musia stoj čo stoj obsadiť.

Očkai si chytro vyžiadal tento rozkaz, aby napravil chybu, ktorej sa tam dopustil, popritom však aj pre celkom iné pohnútky.

Porada sa skončila a plukovník sa na čele dobre vyzbrojeného vojska vypravil k hradu. Keď ho obkľúčili, Očkai poslal kastelánovi písomnú výzvu, aby sa vzdal. Na malom lístočku, ktorý do výzvy vsunul, prosil Ilku o tajné stretnutie na známom mieste – ale v sprievode otca, s ktorým sa vraj určite musí porozprávať. Výzvu s prísľubom schôdzky doručili na hrad.

Sotva sa zošerilo, Očkai netrpezlivo vyčkával pod Havraňou skalou. Preklíňal pomaly plynúci čas a opatrnosť starého kastelána, ktorý sa vzpieral jeho želaniu. Konečne zaznelo dohovorené heslo, plukovník chytro odpovedal a z temravy podozrivých tieňov vystúpil Elevelny – ale sám.

„Časy sú veľmi vážne,“ začal, „nuž sa nezaťažujme lúboštnými pletkami. Napokon – moju podmienku poznáte. Dostali ste ma sem v mene vlasti, posvätného mena, pre ktoré som pripravený odvážať sa na všetko, obetovať všetko. Vravte teda, čo máte na srdci, ale krátko a k veci, no Ilku sem nemiešajte.“

Očkai, sklamaný v najsladšom očakávaní, chytro sa vzmužil a odvetil:

„Nekonali ste čestne, keď ste prišli sám. Nechcem však súdiť, ale tak vážne, aké vážne sú časy, ktoré mi pripomínate, chcem sa s vami pohovárať. Vidíte, s koľkým vojskom som pritiahol. Tentoraz ide do tuhého, lebo hrad musím stoj čo stoj obsadiť, tak znie rozkaz, rozkaz veľmi strohý, ktorý neberie ohľad na nič. Keď vás znovu vyzvem, vzdajte sa za čestných podmienok, lebo na vážny odpor ste slabí.“

„Božechráň!“ odvetil kastelán. „Kým sa v pevnosti hýbe čo len jediná ruka, ani myseľ, že by som sa vzdal. Konám si svoju povinnosť, ak Boh tak určil, a vy sa vráťte k svojim.“

„Tak musím,“ vpadol mu plukovník vzrušene do reči, „ísť do krajnosti a zaútočiť. Ako mám zabrániť besneniu surových vojakov? Čo sa stane s vami? Čo s Ilkou?“

„Staň sa vôľa Božia, on už o nás rozhodol.“

A stavec začal horlivo rozprávať o povinnostiach a práve, o súčasných pomeroch a budúcom vývoji a jeho dôvody na poslucháča očividne hlboko zapôsobili. Kastelán naliehal na Očkaiho, aby sa podvolil cisárovi. Sľuboval, že sa podujme na sprostredkovanie, a vábivými farbami mu maľoval obraz rodinného šťastia po Ilkinom boku. V ostrom protiklade k tomu zobrazoval útek, vyhnanstvo alebo neslávnu smrť po porážke jeho strany, o čom sa teraz už vonkoncom nedá pochybovať, keď toľkí stúpenci odpadli a medzi tými, čo zotrvali, vládne nejednotnosť.

Plukovník bol čoraz zachmúrenejší a mlkvejší, napokon precitol ako z ťažkého sna, potriasol starcovi ruku, rozlúčil sa a zmizol za skalou.

Na druhý deň ráno sa začali prípravy na obliehanie. Vojaci sa chystali osadiť delo, podľa všetkého však nemali naponáhlo. Všetko sa robilo akosi zdĺhavo, chýbala iskra, lebo sklúčený, zadumaný veliteľ sedel v stane a nestaral sa, či a ako sa rozkazy plnia. V listoch z hlavného velenia mu oznamovali, že kým zrušili vojenský tábor a zaujali nové postavenie, vyostrila sa roztržka medzi prív-

žencami oboch vojvodcov tak prudko, že div nesiahli k násiliu. Len Rákociho osobné prostredníctvom zabránilo otvorenej zrážke pred očami nepriateľa. Putá podriadenosti sa vraj každým dňom uvoľňujú, a ak sa nestane zázrak, čaká ich všetkých onedlho neodvratná skaza. To rozhodlo.

O pol hodiny odovzdal trubač kastelánovi písomnú výzvu, aby sa vzdali. Pripojený list oznamoval, ako ťažko na Očkaiho doľahol posledný rozhovor a že doterajšie presvedčenie o správnosti jeho konania sa mocne otriaslo. Má však ešte vážne pochybnosti a problémy, ktoré by si pri opätovnom stretnutí rád ujasnil. Najpríhodnejším miestom sa mu vidí Havrania skala, zaprisahá však Elevényho, aby priviedol Ilku, lebo ak ju nevidí, nemôže ďalej žiť.

Schôdzka sa uskutočnila a zaľúbenci sa vrúcne zviťali. Starec s úľubou na nich hodnú chvíľu hľadel, potom im však pripomenul, že musia riešiť aj dôležitejšie, vážnejšie veci. Dlhو trval rozhovor oboch mužov. Očkai sa rozhodol, že sa podriadi cisárovi a privedie mu celý pluk, ak ho aj s vojskom prijme do služieb a nebude ho nútiť, aby bojoval proti svojim doterajším druhom. Okrem toho očakáva úplné omilostenie, podobne ako omilostil tých, čo sa Rákociho zriekli. Elevény si vezme na starosť, aby sa cisárski vojvodcovia na to zaviazali sľubom. Len čo Očkai bude mať záruku v rukách, odtiahne z hradu a odovzdá ho, lebo ak by ho teraz nemal v moci, celý ďalší plán by sa nedal uskutočniť.

Ilka jasala nad takýmto zvratom udalostí, veď boli pre ňu nádejou na zväzok s milovaným, a kastelán bol rád, že pre panovníka získal takého významného muža. No hoci sa spolu s Ilkou tešil prítomnej chvíli a priznával, že na tento krok mala veľký, ba rozhodujúci vplyv jeho nesmierna láska k dcére a obava, aby ju nestratil, jednako sa pri myšlienke, že ju čaká šťastná lúbošť, nemohol ubrániť temnej predtuče, ktorá mu kalila čistú radosť. Napokon sa všetci rozlúčili a na druhý deň šiel každý vykonať, čo si zaumienil.

V tábore nastal čulý ruch, lebo Očkai hnal a súril prípravy na obliehanie, akoby pevnosť mala ešte dnes padnúť. Elevényho poslovia medzitým prišli k Heisterovi a o niekoľko dní bola pre Očkaiho pripravená správa, v ktorej sa cisárskou právomocou potvrdzovali všetky ostatné dohody. Veliteľ potom vyhlásil, že ak sa hrad na opätovnú výzvu nevzdá, na druhý deň zaútočia. Kastelán, teraz už presvedčený, že sa ďalej nemôže udržať, sa vzdal a osadenstvo s batohmi voľne odišlo z pevnosti.

Očkai zariadil v obsadenom hrade, čo bolo treba, a vrátil sa k svojmu oddielu. Zastihol vojsko v prípravách na rozhodujúci boj, ktorému sa pre Heisterove kombinované presuny nedalo vyhnúť. Rákociovská armáda mala prevahu mužstva, najmä jazdy, boj na rovnom teréne bol pre ňu výhodný. Veliteľov oboznámili s plánom a každému určili stanovište. Všetci boli plní odvahy a dôvery, v spoločnom nebezpečenstve na okamih ustúpila nenávisť. Očkai dostal za úlohu na pravom krídle podporovať útok pechoty, urobiť obchvat a potom na nepriateľa zaútočiť z boku.